

מסורת ההגייה של קטעים ליטורגיים מהגניזה

במאמר זה אני מפרסם עשרה קטעים ליטורגיים מן הגניזה הקהירית,¹ שיש בהם עניין מיוחד באשר למסורת ההגייה המשתקפת מהם. התופעה הייחודית והמשותפת לכל העשרה היא חילופי קמץ-חולם, ובכך הם מצטרפים לעשרה קטעים ליטורגיים אחרים שכבר פרסמתי בעבר.²

שניים מן הקטעים מנוקדים (ח-ט) וקטע אחד כתוב באותיות ערביות (י).³ המבוא יוקדש למלאכת הכתיבה בקטעים הנידונים, לשימוש באל"ף כאם קריאה ולחילופי קמץ-חולם. אחריו יוצגו כל הטקסטים במלואם בלוויית תיאור לשוני קצר.

מבוא

הטקסטים ומלאכת הכתיבה

כל הטקסטים ליטורגיים והם מכילים בעיקר קטעי תפילה וברכות השגורים בפי ההמון וגם בפי נערים: ברכת המזון 2 קטעים (2+ מפויטות); ברכות השחר 2 קטעים; הגדה של פסח, קידוש, הלל, תפילת י"ח, קדיש ועוד. בקטעים רבים הכתב מרושל, ובחלקם נפלו שיבושי העתקה חמורים מאוד. מכאן אני מניח, שמקצת המעתיקים היו נערים או מתלמידים. אני משער, שבמקצת הקטעים אין לדבר על העתקה (כלומר מטקסט נתון) אלא

- 1 אני מודה לספרייה האוניברסיטאית בקימברידג' על הרשות לפרסם קטעים אלו. הרשות ניתנה לי בביקוריי שם בשנים תשל"ב ותשל"ג, אלא שהפרסום נתעכב.
- 2 ראה שלושת מאמריי המתפרסמים להלן ברישימת הקיצורים.
- 3 הקטע הזה פורסם אצל רצהבי, ברכות מפויטות.

על כתיבה על סמך הקראה מפי אחר או מפי עצמו. לאור זאת אפשר להסביר את השיבושים הרבים מכאן ואת הכתיבים הפונטיים מכאן.

השימוש באל"ף כאם קריאה

השימוש באל"ף כאם קריאה נדיר בעברית גם בספרות התנאים, ובמקום שהיא נוספה היא משמשת אם קריאה כמעט תמיד לתנועת a תוכית ובעיקר בהברה פתוחה חותמת תיבה.

בחמשה מן הקטעים שלפנינו – ארבעה באותיות עבריות ואחד באותיות ערביות – משמשת האל"ף אם קריאה לתנועות שונות שבתחום o, a, e (צירה, סגול-פתח, קמץ-חולם).

למעשה כבר נודעו טקסטים מקראיים קראיים רבים שנעתקו באותיות ערביות, וששמשתם נעשה שימוש נרחב באל"ף כאם קריאה; נראה אפוא שהמעתיקים ניסו להתגבר על היעדר תנועות מקבילות (לטברנית) בערבית, והרבו להשתמש באמות הקריאה. עם זאת ראוי לציין, שלא נמצאו בהם חילופי קמץ-חולם!

אדגים את השימוש באל"ף בקטעים שנתפרסמו בזמן האחרון:

מקטעים שפרסם נאסר בסל⁴ – המשכאן (=המשכן), חאראש (=חַרש), הַפֶּאֶסֶל (=הפֶּסֶל), ריבכאם (=ריככם), לאהאם (=להם), האאשא (=האישה).

מקטעים שפרסם ג' כאן⁵ – באנאיו (=בניו), באכור (=בכור), תאחת (=תחת),

זאבח (=זֶבַח), קארבאנו (=קרבנו), שאעשועאו (=שעשועיו), חסידאכא (=חסידך).

ומספרו של הוניג (1886)⁶ – אלעאזאר (=אלעזר), מיאארץ מצראים (=מארץ

מצרים), ואאביאסאף (=ואביאסף), ואאני עראל שפאתאים (=ואני ערל שפתיים),

ושאאול בן האכנאעאנית (=ושאול בן הכנענית).

והנה הקטע העשירי שלנו – ברכות מזון מפויטות – הכתוב באותיות ערביות,

מזמן לנו שימוש מרובה באל"ף כאם קריאה.

חילופי קמץ-חולם

רק שתי תופעות פונטיות משותפות לכמחצית מן הקטעים: המימוש פ < ב

משותף לחמישה קטעים (א, ג, ה, ו, י), ויש לתלותו בהשפעת הערבית שבפי

N. Basil, "Excerpts from the Abridgement... in Arabic Script", *Israel Oriental Studies* 17 (1977), pp. 197–225 4

G. Khan, "The Orthography of Karaite Hebrew Bible Manuscripts in Arabic 5
Transcription", *Journal of Semitic Studies* 38 (1993), pp. 49–70
על טקסטים מסוג זה.

R. Hoening, *Six Karaite Manuscripts or* : זהו המוקדם שבפרסומים בתחום זה: 6
Portions of the Hebrew Bible in Arabic Characters, London 1886

המעתיקים. ואילו חילופי סגול-פתח משותפים לארבעה קטעים (ג, ח, ט, י), ויש לתלותם כנראה במשקעים בבליים.

כנגד זאת קיימת תופעה אחת משותפת לכל עשרת הקטעים, והיא חילופי קמץ-חולם. תופעה זו משותפת גם לעשרת הקטעים שפרסמתי בעבר. החידוש הפעם הוא בכך, ששבעה מן הקטעים אינם מנוקדים כלל, וקטע אחד כתוב באותיות ערביות. בקטעים שאינם מנוקדים התופעה ניכרת בכתיב. הנה דרכי הכתיב מודגמות בשלוש קטגוריות:

חולם כתוב ללא וי"ו: המזן (=המזון), לאשן (=לשון), הועלום (=העולם), מוזן (=מזון), הגודל (=הגדול), מדה (=מודה), פזמן (=פזמון).
אל"ף לציון קמץ ולציון חולם: גודאל (=גדול), שאכן (=שוכן), אבאתינו (=אבותינו), נבארך לבארי הכאל (=נברך לבורא הכול), אחראן (=אחרון), בריתא (=בריתו), במקאמא (=במקומו).

וי"ו לציון קמץ: מורום (=מרום), הועלום (=העולם), הגודל (=הגדול), דובר (=דבר), יבורך (=יברך), סלחון (=סלחן).

הבוחן את שלוש שיטות הניקוד – הטברנית, הבבלית והארצישראלית – ואת מסורות ההגייה המשתקפות מהן יתקשה להשיב על השאלה, בתחום שלטונה של איזו מסורת חל החילוף קמץ-חולם.

1. המסורת הארצישראלית: שניים מיסודותיה המובהקים הם חילופי קמץ-פתח (a) וצירי-סגול (e), ועל כן יש לשלול כל זיקה למסורת זו.
2. המסורת הטברנית: הקמץ מומש כתנועה אחורית, ונבדל היטב מן הפתח. ואולם לא נמצאו חילופי קמץ-חולם בכתיבי היד הטברניים של המקרא. גם קווי הגייה אחרים שנמצאו בקטעים הנידונים אינם מתאימים למסורת הטברנית.
3. המסורת הבבלית: החוקרים חלוקים באשר לאיכות הקמץ הבבלי. לא נמצאו חילופי קמץ-חולם בכתיבי היד המנוקדים בבליים, אך בני תימן (להוציא מחוץ חבאן) הוגים קמץ כתנועה אחורית.

מכל מקום, מאחר שנמצאו קוים "בבליים" נוספים בקטעים הנידונים, כגון חילופי סגול-פתח, העדר חטפים, וי"ו החיבור שוויה לפני בומ"ף וכיו"ב – מותר אני לשער, שמדובר במנקדים ובמעתיקים שהגייתם הייתה בבליית (או בעלת משקעים בבליים), אך ניקודם היה "טברני". ולפי שעה, אין בידי להוסיף על אשר כתבתי במאמרי "ניקוד בבלי-טברני" בגניזת קהיר.

הטקסטים

א. ברכת המזון, T-S H 11/81

עמוד אחד לא מנוקד. ברכת מזון קצרה מפויתת.

כתיב

- אל"ף כאם קריאה לתנועת פתח או סגול: מאלך (מלך) ⁷,4 האמשבח (=המשובח) 4,
וימחאל (=וימחל) 2.
אל"ף כאם קריאה לקמץ: נבארך 1, לאנו 1, בארוך 1, 5. לאשן (=לשון) 4, האעלם
(=העולם) 9.
אל"ף כאם קריאה לחולם: לבארי (לבורא) 1, הכאל (=הכול) 1, 3. עליאן (=עליון)
3, רישאן ואחראן (=ראשון ואחרון) 4, שאכן (=שוכן) 6, אבאתינו 6.
וי"ו לציון קמץ: מורום (=מרום) 6.
חולם בלא וי"ו: לאשן (=לשון) 4, המזן (המזון) 5, האעלם (=העולם) 9.
כתיבים שונים: הוה (=הוא) 2, מוצא (=מוציא) 6, בוני (=בונה) 8, לבארי
(=לבורא) 1.

הגה

- פ < ב יכבר (ביטל וכתב שנית: יכפר) 2, משביל (=משפיל) 7, ברעה (ביטל וכתב
שנית: פרעה) 7.
חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

הטקסט

1. נבארך לבארי הכאל נאתן לאנו לחם
2. לאכל הוה (יכבר) יכפר וימחאל בארוך אתה ה'
3. הזן את הכאל. כי הוא אַל עליאן
4. מאלך רישאן ואחראן האמשבח בכל לאשן
5. בארוך אתה ה' על הארץ ועל המזן.
6. שאכן מורום שמים מוצי אבאתינו ממצרים
7. משביל (ברעה) פרעה במים ברוך אתה ה' (בני)
8. בוני ברחמו את ירושלים אמן.
9. ברוך אתה ה' אלהינו מלך האעלם.

7 המספרים כאן ולהלן מציינים את מספרי השורות בטקסט שבהן מודגמת התופעה הנידונה.

ב. ברכת המזון, T-S N.S. 150.8b

טור אחד לא מנוקד. כתיבה דקה ומרושלת. בשלושת הטורים האחרים של הדף נעתיקה ברכת המזון בניקוד מלא ביד אחרת, וזו פורסמה במאמר אחר.⁸

כתיב

ש < ס: באסר (=בשר) 4.

אל"ף משמשת אם קריאה לתנועות שונות: וחסד 3, נאדא (=נודה) 9, שא אכלנו 1, נאחלאת 9, וראחמים 3, באעב[ור] 6, נבאראך 1, א[ב]ות[אנו] 9, התחלתאנו (=הנחלתנו) 10.

אל"ף לציון קמץ: חמדא 10, ורחאבא 11, באסר 4, נבאראך 1. אל"ף לציון חולם: ותאר[ה] (=ותורה) 11, הגדאל (=הגדול) 5, 7, נאדא (=נודה) 9, שמא (=שמו) 7, מאדים (=מודים) 12, משלא (=משלו) 1.

וי"ו לציון קמץ: הועלום (=העולם) 2, עמונו (=עמנו) 5. חולם בלי וי"ו: לעלם 4, מזון (=מזון) 6, 11, 12, 14, נתן (=נותן) 3, הועלום (=העולם) 2.

כתיבים שונים: לחסר (=לא חסר) 5, שא אכלנו (=שאכלנו) 1.

הגה

חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

הטקסט

1. נבאראך שא אכלנו משלא ובטובא...
2. ב' א' ה' אלהנו מ' ה' הזן את הועלום
3. כלום - בטוב וחן וחסד וראחמים נתן
4. לחם לכל באסר כי לעלם יי חסד.
5. עמונו בטובא הגדאל.. לחסר לנו
6. ה' אלהינו ואל יחסרינו מזון באעב..
7. שמא הגדאל כי הו זן לכל...
8. לכל ב' א' ה' הזן את הכל על ארצינו
9. ועל נאחלאת א.. אנו נאדא לך
10. ה' אלהנו [כי] התחלתאנו ארץ חמדא טוב.
11. ורחאבא (חיים ומזון) ברית (ומזון) ותאך.
12. חים ומזון ועל כלם אנו מאדים לך

8 ראה שרביט, עיונים בניקודם, קטע מס' 5.

13. ומברכים את שמך ב' א' ה' על הארץ

14. ועל המזון.

ג. ברכת המזון, קידוש ומזמור, T-S 10.H.3/8a

ארבעה דפים לא מנוקדים. פעמיים צוינו שמות הבעלים: הדה אלכראס לבושמראן (בועמאן)... (=זו החוברת של...).

מאחר שהמזמור (דברי הימים א טז) הוא טקסט מקראי ארוך, הפרדתי את תיאורו: (א) ברכת המזון והקידוש; (ב) המזמור. בדיעבד מתברר, שהכותב נהג בו (ברשלנות) כקטע ליטורגי לכל דבר, שהרי הוא חלק מפסוקי דזמרא.

כתיב

ש < ס: ברכה - סמחינו 4, 12, מסביח (=משביע) 3, וסובעתו (ושבעת) 9, לאעסות (=לעשות) 34. מזמור - סיחו 2, ולישראל 9, סאו 20, יסמו (=ישמחו) 22.

ש < ס: מזמור - קודס (=קדש) 21⁹.

אל"ף כאם קריאה לפתח ולסגול: ברכה - חאי 4, באעבור 1, נאחלת 5, וראוח (=וריוח) 22, יודאך (=ידיך) 3, לאעסות 34, ממאנו ומכאם 25, ישתבאח 22, לנאגד (=לנגד) 24. מזמור - ישמאח 3, זארע 5, התהאללו 2, יאעקאב (=יעקב) 6, כנאען 10, חאבל (=חבל) 10, מעאט, כמעאט 11, שמאים 18, כוראת (=כרת) 8, ויאעמידהא 8, ליאעקוב 9, עאם 12, עאל 17, קדשאך 28, ועאד 30.

אל"ף לציון קמץ: ברכה, בסוף תיבה - חמדא, טובא, ורחובא, תורא 7. עושא (=עשה) 32. בתוך תיבה - כולאם 8, מאזון 2, שאבת (=שבת) 34, ואיום (=ייום) 21. מזמור - האעמים 17, ומהאלל (=ומהולל) 16.

אל"ף לציון חולם: ברכה - עבדא 5, בריתא (=בריתו) 7, חסדא (=חסדו) 26, במקאמא (=במקומו) 18, ועכא (=ועזו) 4, יאעקאב (=יעקב) 6, שמא (=שמו) 19. מזמור, בסוף תיבה - שמא (=שמו) 1, ושלחונא 2, מלכתא (=מלאכתו) 32, אתא (=אותו) 33, יקורא (=יקרו) 26, מאעלותא (=מעלתו) 26.

וי"ו לציון קמץ: ברכה - מוזון (=מוזון) 1, 4, 11, הזון 4, הטובו (=הטובה) 10, לוך (=לך) 10, שמוך 9, רוצון 4, הגודל (=הגדול) 1, 13, אובינו 18, עמונו 21, לועד (=לעד) 21, צבואם 31, ויבורך 33, בשומאים 23, יודאך (=ידיך) 3, הואיל (=האל) 18, ורחובא 7, הורחמון (=הרחמן) 22, אומין 17, ואכלתו, וסובעתו, ובירכתו (בשלושתן במקום ת(ה)) 9, אחוד ואחוד 25. מזמור - בועמים 1, וגורים (=וגרים) 11, השודה 24, היוער (=היער) 25, כובוד 19, השומים 22, ותוגיל (=ותגל) 22, מלוכים 13, עושא 5, אוז 24, תוריעו 14, ישועתו 15, גודאל (=גדול) 16, העום 30,

9 אין לדעת, אם הכתיב בסמ"ך נמצא דווקא בתיבה זו בשל הגייתה בערבית.

עושו (=עשה) 18, הובו (=הָבוּ) 19 (2x), דובר (=דָּבַר) 7, אברוהם 8, ושבועותו 8, ליצחוק 8, עלום (=עולם) 9, 7. חולם בלי וי"ו: ברכה – מוון (=מוון) 1, 4, 11, הגודל (=הגדול) 1.

הגה

ע-ח: יעסרון (=יחסרון) ב' 27, מסביח (=משביע) ב' 3.¹⁰
 ע < א: אורוך (=ערוך) ב' 2.
 פ < ב: ברכה – בותיח (=פותח) 3. מזמור – משבטי 5, בנו (=פניו) 4, משבטא (=משפטיו) 7, סברו (=ספרו) 15, לשבות (=לשפוט) 25.
 חילופי למנ"ר: ברכה – הולחמון (=הרחמן) 24, במין (=בנין) 17, ויוגור (=ויגון) 15, לצוניך (=רצוניך) 15, ועוד רבים.
 חילופי סגול-פתח: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.
 חילופי קמץ-פתח: כנ"ל.
 כיוון דיפתונג -aw סופי ל-ו: מזמור – בנו (=פניו) 4, לפונא (=לפניו) 20, בחירא (=בחיריו) 6, מופתא (=מופתיו) 5, נפלאתא (=נפלאותיו) 2, 16.

שיבושים שונים

ברכה – יושולאים (=ירושלים) 17, כתירים (=כפירים) 27, יטאת (=יטע את) 23, ועוד רבים.
 מזמור – תאמים (=תמיד) 4, בתכול (=אף תכון) 21, הועים (=העמים) 16, בתמא (=בל תמוט) 22, ועוד רבים.

הטקסט: א

1. מוון באעבור שמא הגודל כי הווא ואלפרניס
2. לכול ושלחונא אורוך לכול והפקיד מאזון לכול אשר
3. בורא ונומאר בותיח את יודאך מסביח (לכך) לכל (אשר)
4. חאי רוצון. סמחינו. מוון ברוך אתה ה' הזון את הכול
5. על ארצינו ועל נאחלאת אבותינו נאדולך. ה' אלהינו
6. בין נלחלתונו ונחאלתא את אבותינו ארץ
7. חמדא טובא ורחובא ברית תורא חיים וזא
8. ועל כולאם ה' אלהינו אנו מודים לוך אוימבורכים
9. את שמוך כואמור ואכלתו וסובעתו ובירכתו את ה'
10. אלהכך. על הוארץ הטובו אשר נותן לוך ברוך אתה
11. ה' על הארץ ועל המוון. נאחינו ה' אלהינו

10 הקיצורים ב', מ' מצינים ברכה, מזמור בהתאמה, דהיינו שני חלקי הטקסט.

12. במצותיך [בבניאן עירך וסמחינו בתקון בית בחירתך
13. ורצא ואחליצ... ...] לצואת יום השביעי הגודל [והקדוש]
14. הזה כי יום לצוֹתְךָ לשבות בו ואנוח באו במצות
15. לצו(תנ)ניך כי רצניך האל... ואל יהי צורא ויוגור
16. ביום מנוחותינו ברוך אתה ה' הבוניה בנאחמון
17. במין יושולאים אומין:
18. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הואיל (אר) אובינו
19. אדירינו בורינו גמולינו קדושינו [קדוש יעקוב] רועינו
20. ורועי ישראל המלך הטוב והמטיב אשר בכל יום
21. ואיום הומטיב עמונו הוגמולונו הויגמלינו לועד חין וחאס...
22. וראוח וראחמים וכל טוב הורחמון ישתבאח
23. בשומאים ובארץ: הרחון יטאת תואראם בלבינו
24. הולחמון נוסילר אתם לנאגד עולינו: הולחון נוסינר אתן לנאגד¹¹
25. הודון יבריך כל אחוד ואחוד ממאנו ומכאם
26. לשמו הטוב לפי יקורא ולפי מא(על) עלותא
27. כתירים רושו ורעיבו ודורשי ה' לא יעסרון
28. וכל טוב. (הא) הדו לדני כי טוב כי לעולם חסדו
29. וכלאכל ברוכים: ושלום:
30. הדה אלכראס לבושמראן בן כלף
31. ויכלו השומאים והארץ וכל צבואם ויכאל
32. אלהים ביום השביעי מלכתא אשר עושא
33. ויבורך אלהים ביום השביעי ויקדיש אתא כי
34. בו שאבאת מכל מלכתו אשר בורא אלהים לאעסות.
35. הדה אלכראס לבועמאן בן כלף בן יעקוב
36. בן יוסף אליהודי.

הטקסט : ב

1. הדו ליהוה קראו בשו הדיעו בוועמים עלילותא
2. שירו לא זמרו לא סיחו באכל נפלאתא התהאללו
3. בשים קדשו ישמאח לִיב מבקשי ה' דרשו ה'
4. ועזא בקשו בנו תאמים זכרו נפלאתה אשר

11 בשורה 24 התקשיתי בקריאת הטקסט ובהבנתו, שכן לא מצאתי משפטים מקבילים בכל ברכות המזון שנתפרסמו. וגם ידידי פרופ' יצחק גלוסקא והד"ר צמח קיסר בעלי העין הטובה והבוחנת לא יכלו לו. תודתי נתונה להם על עזרתם.

5. עוֹשָׂא מוֹפְתָא מִשְׁבְּטֵי פִינוּ זָאֲרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדָא
6. בְּנֵי יֶאֱעָקָב אַחִירָא הוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ
7. מִשְׁבֵּטָא זְכָרוּ לְעֹלָם בְּרִיתָא דּוֹבוּר צוּה לְאַלְפֵי דּוּר
8. אֲשֶׁר כּוֹרָאֵת אֶת אַבְרוּהֶם וּשְׁבוּעוֹתוֹ לִיצְחֹק וִיאַעֲמִידָהָא
9. לִיאַעֲקוֹב לְחֹק וְלִיִּסְרָאֵל בְּרִית עֲלוּם
10. לְאֹמֵר לְכָא אֲתִין אֶת אָרֶץ כְּנָאֲעֵן חֲאֲבַל
11. נֶאֱחַלְתְּכֶם מִיּוֹדְכָאֵם מְתֵי מַעֲאֵט כְּמַעֲאֵט וְגוּרִים בּוּ
12. הִיתְהֲלְכוּ מְגוּי [אַלְגוּי] וּמְמִלּוּכָא אֶת עָאֵם אַחֲאָר
13. לֹא הִנִּיחַ אִישׁ לַעֲשֹׂקָא וְיֹכַח עֲלֵיהֶם מְלוֹכִים אַל
14. תְּגַעוּ בְּמִשְׁחִיחוּ וּבְמִבְיָאֵיל תּוֹרִיעוּ שִׁירוּ לִיהוּהַ כָּל הָאָרֶץ
15. זָמְרוּ מִיּוֹם לְיּוֹם יִשׁוּעוֹתוֹ סְבָרוּ ב... אֶת כְּבוֹדוֹ
16. בְּכָל הַיּוֹעִים נְפִלְאָתָא כִּי גוֹדָל ה' וּמ[ה]לָאֵל מֵאֵד
17. וְנוֹרְהוּ עָאֵל כָּל אֱלֹהִים כִּי כָל אֱלֹהֵי הָאֲעַמִּים אֵלִילִים
18. וִיהוּהַ (ה') שְׁמַאִים עוֹשׂוֹ הוֹד וְהַדּוֹר לְפּוֹנָא הוֹד ו... קָא בְּמַקְאָמָא
19. הוֹבּוּ לִיהוּהַ כּוֹבּוֹד וְעָא הוֹבּוּ לִיהוּהַ כְּבוֹד שְׁמָא
20. סָאֵו מְנַחָא וּבָאוּ לְפּוֹנָא הַשְׁתַּחֲוּ לִיהוּהַ
21. בְּהַדְרַת קוֹדֵס חִילוּ מְלַפּוֹנָא כָּל הָאָרֶץ בְּתַכּוּל
22. תִּיבִיל בְּתַמָּא יִסְמוּ הַשּׁוֹמִים וְתוֹגִיל הָאָרֶץ
23. וַיִּמְרוּ בְּגוּיִם ה' מֶלֶךְ כְּמַעֲאֵן הַהוּם וּמְלָאוּ
24. יַעֲלָאֵד שׁוּדָה וְכָל אֲשֶׁר בּוּ אוֹז יִרְנְנוּ כָּל עֲצֵי
25. הַיּוֹעֵר מְלַפְנֵי ה' כִּי בָא לְשַׁבּוֹת אֶת הָאָרֶץ
26. הַדּוּ ל... כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדָא וַיִּמְרוּ
27. הוֹשִׁיעִינוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵינוּ וּקְבִצִינוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן
28. הַגָּאִים לְהוֹדוֹת לְשִׁים קְדֻשָׁאֵךְ לְהַשְׁתַּבִּיחַ
29. בְּתַהֲלִיתֶיךָ בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם
30. וְעָאֵד הוֹעֲלָם וַיִּמְרוּ כָּל הָעוֹם אֲמִין וְהַלִּיל לִיהוּהַ
31. [פְּרַג אֲלִשִׁיר...] וּשְׁלוּם

ד. ברכות השחר ותפילת י"ח, T-S N.S. 158/1a

ארבעה עמודים לא מנוקדים (יש ניקוד אך בחמש תיבות).

כתיב

ש < ס: שעסה (=שעשה) 30, הככס, לככס (=ככבש) 2, 3, 8.
 יו < וי: פנוי (=פניו) 11 (2x).

וי"ו לציון קמץ: לעולם 15, העולם 25, 26, 30. בעולם 15.
 חולם בלי וי"ו: טבים 37, זקף 25, סמך 40, עזר 31, עטף 32, עלה 1, עלת 5,
 בעולם 15, עלין (=עליון) 36, והראין (=והראיון) 13, לים (=ליום) 1, מְדָה
 (=מודה) 20.

הגה

ד < ת: עתית (=עתיד) 19, ותלמות (מחק וכתב שנית: ותלמוד) 14.
 חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

שיבושים שונים

והבא את שלום (=והבאת שלום) 16. והשווה קטע ח, שורה 3.

הטקסט

1. כבשים בני שנה תמימים שנים לים עלה
2. תמיד את הכבס אחד תעשה בבקר:
3. ואת הכבס השני תעשה בין הערביים
4. ועשירית האפה סלת למנחה בלולה בשמן
5. כתית רביעית ההין עלת תמיד העשויה
6. בהר סיני לריח ניחוח אשה לה' ונסכו
7. רביעית ההין לכבס האחד בקדש הסיך
8. נֶסֶךְ שֶׁכָּר לה' ואת הכבס השני תעשה
9. בין הערבים כמינחת הבקר וכניסכו תעשה
10. אשה ריח ניחוח לה'. יברך ה' וישמרך
11. יאר ה' פנוי אלך ויחנך: ישא ה' פנוי
12. אליך וישם לך שלום: אלו דברים שאין להם
13. שעור הפאה ובכורים והראין וגמילות חסד
14. (ותלמות) ותלמוד תורה אלו דברים שאדם אוכל
15. מפרותיהם בעולם הזה והקרן קימת לא לעולם
16. הבא כבוד אב ואם וגמלות חסדים והבא את
17. שלום בן אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם
18. אלהי הנשמה שנתתה בי אתה יצרתה ואתה
19. בראתו ואתה עתית ליטלה מימני ואתה עתיד
20. להחזירה לי כל זמן שהנשמה בקרבי מְדָה
21. אני לפנך ה' אלהי ברוך אתה ה'
22. המחזיר נשמות לפגרים מיתים

23. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם מתיר אסורים
24. ברוך אתה ה' אלוהי פוקיח עורים
25. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם זקף כפופים
26. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם מלביש ערמים:
27. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם מגביה שפלים
28. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם הרקע הארץ על המים
29. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם המכין מצעדי גבר:
30. ברוך אתה ה' שעסה [לי] [כל] צרכי
31. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם עזר ישראל בגבורה
32. ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם עטף ישאל בתיפארה:
33. שמנה עשרה
34. ...שפתי תיפתח ופי יגיד תהלתך: ברוך אתה ה'
35. אלוהנו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
36. יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עלין/ ... חסדים
37. טבים זוכר חסדי אבות ומביא... ל לבני בניהם
38. מלך מושיע ומגן ברוך אתה ה'... אברהם אתה
39. גבור לעולם ה' מחיה... רב להשיע מכלכל חיים בחסד
40. ...חמים רבים סמך נופלים ומתיר... אמונתו לישני
41. עפר מי כמכה... ומי דו[מה] לך מימית ומחיה ברוך
42. ...מחיה המתים: אתה קדוש... וקדשים בכל
43. וים יהללוך סלה ברוך... הקדוש

ה. קדיש ופיוט, גסטר Or. 12378

שני דפים לא מנוקדים. מקצת המילים אינן קריאות כלל.¹² הנחיות למתפלל בערבית יהודית: ויקול אלמצלי (=ויאמר המתפלל, היינו החזן) 5; ויגיבון אלחצרין (=ויענו הנוכחים) 4-5; ויקול מיאש מן אלקטע (=ויאמר מה שירצה מן הקטעים) 18.

כתיב

ש < ס: וסאו (=ושאו) 27.

וי"ו לציון קמץ: ויקוריב (=ויקרב) 2, יתבורך 5, דקודשו (=דקודשא) 7, פרקוניה

12 נתקשיתי בפענוח השורות 28-29, 32-33. הטקסט הפיוטי הזה אינו מוכר לי, ולכן לא יכולתי לזהות את המילים. אני מודה גם כאן לפרופ' יצחק גלוסקא ולד"ר צמח קיסר על ניסיונם לעזור לי בפענוח.

(פורקניה) 2, שעוריו (=שערי) 10, בורכו 11, שעורים 24, 26, 27, תשבתו נחמותו (=תשבחתא ונחמתא) 8.
 חולם בלי וי"ו: פזמן (=פזמון) 24, 31, עלם 20, אדה (=אודה) 22, חצירתיו (=חצרותיו) 10, מגורתי (=מגורותי) 12.
 קמץ במקום חולם: שְׁמֵר (=שומר) 26.
 שיבושים שונים: רשיכם (=ראשיכם) 27, 31, אבו (=אבוא) 17, ובימיכוּאן (=וביומיכוּן) 4, דיקושו (=דיקודשא) 6, הו (=הוא) 5, 6, 7, יתנשה (=יתנשא) 7.

הגה

פ < ב: בתחי (=פתחי) 20, 27; בתחו (=פתחו) 22.
 חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

תצורה

תצורה עברית (עה"פ בצירי) בטקסט ארמי: יתגדיל ויתקדיש (1), יתרומים (6).¹³

הטקסט

- א. 1. יתגדיל ויתקדיש [ש]מיה רבה בעלמה דיכרא כרעותיה
2. ימליך מלכותיה... פרקוניה ויקוריב משחיה ויפרק
3. [עמה] בח... וביומיכוּן (וימבגא)
4. ובימיכוּאן ובימי כל בית ישראל בעגילה: וי[גי]בוּן
5. אלחצרין אמן יהי שמיה רבה: ויקול אלמצלי: הו יתבורך
6. שמיה דיקושו בריך הו ישתבח יתפא[ר] יתרומים
7. יתנשה ויתעלה ויתהד שמיה דקודשו בריך הו:
8. לעילא לעילא מכל ברכותי שירות תשבתו נחמותו
9. דאמיראן בעלמה ואמרו אמן. אני אל אלהים
10. ואישיעיני: באו שעוריו בתודה חצירתיו בת[ה]לה
11. הודו לו בורכו שמו: גדלו לה' אתי ונרומימה שמו
12. יחדו. דרשתי את ה' וענני ומכל מגורתי הצילני.
13. דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. יעזוב רשע
14. דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל
15. אלהינו כי ירבה לסלוח.

13 ראה דיונו המקיף של ח"א כהן במאמרו "יתגדל ויתקדש" (עיון בצמיחתה של מסורת הגייה חדשה), מסורות ח (תשנ"ד), עמ' 59-69. שלושה דברים נתחדשו בקטע שלנו: (1) ההגייה בצירי קדומה בהרבה למאה ה-18. (2) הגייה זו נודעה גם בקהילות המזרח. (3) נוספה התיבה יתרומים.

- ב. 16. באו נשתחו ונ... לפני ה' עושינו
 17. פתחו לי שערי צדק אבו בם אודה יה.
 18. [ויקול מיאש מן אלקטע] שערי רחמים בעמדי
 19. על פתחכם אושוב דך נכלם
 20. שאו שערים רשיכם והנשאו בתחי עלם.
 21. ... לשחר [אל] ולחזק בדק: אנה מלאכי רום עליה
 22. בתחו לי שערי צדק אבא בם אדה יה.
 23. ... עזרי אלי לקהל המוני. יבשר בהיטיבי ניבו
 24. זה השער לה' צדיקים יבאו בו. פזמן שאו שעורים.
 25. חונניהו ו[ב]שריהו ציר משגבו בשפכו שיח
 26. תחננונים. פתחו שעורים ויבא גוי צדיק שְׁמֵר
 27. אמומ [נים]: שאו שעורים רשיכם וסאו בתחי עולם
 28. קולי בשמעך ה...ם
 29. כליל זה יענ... שמוש... שם
 30. אין זה כי אים בית אלהים זה שער
 31. השומים: פזמן שאו שערים רושיכים
 32. בניהם ונעקד ואהמון אהבו
 33. בעמדיכם נוכח מצבו: השער הזה

ו. הלל, T-S N.S. 150/22

סידור זעיר לא מנוקד, פגום מאוד.

כתיב

- ס < ש: שבוני (=סבוני) 14.
 אל"ף לציון תנועות שונות: ידאם (=ידיהם) 2, המאצר (=המְצַר) 12, יהאלכו 2,
 שמאחה (=שְׁמַחָה) 18, בארך נוכם (=ברכנוכם) 17, עניתאני 15, הבאנים 18.
 וי"ו לציון קמץ: יבוריך 4 (2x), יבורך 5, עולום 7, אפופוני 8, עוליני 11, אירו
 (איִרָא) 12, סבובוני 13, נתוננו 15, וינונוס 19, גבועות 19, חויל (=חִיל) 14, דול
 (=דָּל) 18, אודון 20, בעזרוי, בשוואוי 13, לשובת (=לְשַׁבַּת) 18.
 חולם בלי וי"ו: שמר (=שומר) 8, עשה (=עושה) 14, ההפכי (=ההופכי) 20.
 שיבושים שונים: אקרה (=אקרא) 3, אמצה (=אמצא) 8, אשה (=אשא) 9, לרוש
 (=לראש) 15, לו (=לא) 14 (2x), מיעשה (=מה יעשה) 13, נגדה (=נגדה נא) 9,
 הצליחנא (=הצליחה נא) 16.

הגה

- פ < ב: בתאים (=פתאים) 8, בתחת (=פתחת) 10.
 ד < ת: אתכא (=אודך).
 חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

הטקסט

1. ולא יראו אוזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא
2. יריחון ידאיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלאכו
3. ... כל אשר בוטייח בה' עזרם ומגנם הוא
4. בית אהרון בטחו ... זכרנו יבוריך יבוריך את
5. בית אהרון יבורך יראה ה' הקטנים עים הגדולים
6. ... עושה שמים לה' והארץ ... ירדה דומה ...
7. ועד עולם הללויה.
8. אפופוני חבלי מות ומצרי ... אמצה ... שמר בתאים ...
9. ישועות אשה ... אקרה, נדרי ... נגדנה ... אנה
10. כי אני בתחת למוסירי ... נגדנה לכל עמו
11. ... הלוליה ... כי גבר עולינו חסדו ... י[א]מרו
12. נא יראה ה' ... מן המאצר ... עוניני ... לא אירו
13. מיעשה לי ... בעזרוי ... בשונאוי ... סבבוני גם סבבוני
14. ... שבוני ... עשה חויל. לו אמות כי ... לו
15. נתונוני ... אתכא כי עניתאני ... לרוש פנה
16. ... זואת ... אנה ה' הצליחנא.
17. בשם ה' בארך נוכם בית ה' ... על קרנות...
18. המגביהי לשובת ... מעפר דול ... הבאנים שמאחה
19. ... ישראל לממשלותיו ... ניוֹנֹס ... גבועות ...
20. מלפני אודון ... ההפכי הצור אגם מים.

ז. עמידה ליום כיפור, T-S N.S. 271/53

- ספרון זעיר. כתיבה גסה. כותרת והנחיות למתפלל בערבית יהודית: צלות אלגדה
 (=תפילת שחרית) 1, וינחני ויקול (=ישוה ויאמר) 7.

כתיב

- אל"ף כאם קריאה: קדשתאנו 2, תטהארו 4, שאמים 10.
 אל"ף נשמטה בכתיב: שחטנו (=שחטאנו) 8 (צ3), שנמר (=שנאמר) 11, הזות
 (=הזאת) 12.

וי"ו לציון קמץ: והקודוש 2, ומחלון (=ומחלן) 5, סלחון (=סלחן) 12, שאונו (=שאנו) 8, 10 (2x), כלום (=כָּלֵם) 11, וקיום (=וקיים) 12, ונאמור (=ונאמר) 4. חולם בלי וי"ו: וסליח (וסוליח) 5, 6, לעבדותיך (לעבודתך) 2. צירי מלא יו"ד: מגין 1, זיכר 3, יכפיר 4, מוחיל וסליח 5, 6.

הגה

ש < צ: חפץ (=חופש) 7, צריפה (=שריפה) 11.¹⁴ חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב, כמתואר לעיל.

הטקסט

1. צלות אלגדה ומנחה. מגין ומחיה והמלך הקדוש.
2. אתה בחרתנו... קדשתאנו... לעבדותיך. ושמך... והקודוש
3. עלינו קראתה... לכפורה על כל... זיכר ליציאת...
4. ונאמור מחיתי כעב... יכפיר עליכם... תטהארו.
5. כי אתה סלחן ומחלון לשבטי... מוחיל וסליח.
6. ברוך אתה... מוחיל וסליח לעונות.
7. וינחני ויקול אתה יודע רזי... אתה חפץ כל חדרי
8. בטן וראה... שחטנו לפניך... שחטנו... שחטנו... שאונו
9. חייבין עליהם מלקות ארבעים... שיאנו חייבין... בידי
10. שאמים שאונו חייבין... שאונו חייבין... חנק והרג
11. צריפה וסקילה... וחטאנו על כלום כדבר שנמר
12. ...הזות כי אתה סלחון ומחלון לשבטי... וקיום

ח. ברכות השחר, T-S N. S 152/7

עמוד אחד, מנוקד במלואו.

כתיב

ש < ס: לסכוי (=לשכוי) 17.

ניקוד

שווא תחת העיצור שלפני שורוק או חולם:¹⁵ שְׁעוֹר 1, כּוֹלֵם 4, זְוֹקֶף 12, גְּיֹ (=גוי) 17.

14 אין ספק שמדובר בתיקון יתר, שכן בכתיב יד כאלה שכחה התופעה ההפוכה, היינו צ < ס.

15 על תופעה זו ראה שרביט, עיונים בניקודם, עמ' 505.

- חילופי סגול-פתח: דברים 1, שאין 1, אָתָה 5, בָּאֲפִי 7 (ועוד רבים).
 חילופי שווא-פתח: וְדוּבַר 20.
 חילופי חולם-קמץ: צדקתינו (=צדקותינו) 21, בתפארה (=בתפארה) 16.
 אין חטפים (ובמקומם תנועה): האמת 20, אָסוּרִים 10, וְאָדוֹן 8, עָרוּמִים 13, אָנִי 16.
 ו. אין פתח גנוב: פּוֹקֵחַ 11, מַגְבִּיָּה 13.

הגה

- לחזירה (=להחזירה) 6.
 ואהבה את שלום (=והבאת שלום) 3. והשווה קטע ה, שורה 16
 וי"ו החיבור בשווא לפני מ': נְמוּדָה (=ומודה) 20.
 חילופי קמץ-חולם: כך עולה מן הכתיב ומן הניקוד.
 חילופי סגול-פתח: כך עולה מן הניקוד.

שיבושים שונים

- ניקוד: לְסִכּוּי (=לְשִׁכּוּי) 17, שְׁמַתְנִי (=שְׁמַתְנִי) 17, 18.
 כתיב: גִּיּוֹ (=גוי) 17.¹⁷

הטקסט

1. אִילוּ דְבָרִים שְׁאִין לָהֶם שִׁיעוֹר הַפִּיאָה וְהַבְּכוּרִים
2. וְהִרְיָאוֹן וְגַמְלֵיּוֹת חֹסְדִים ...
3. וְאֶהְבֶּה אֶת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבִירוֹ וְתִלְמוּד תּוֹרָה
4. כְּנֶגֶד כּוֹלָם. אֱלֹהֵי הַנְּשֻׁמָּה הַטְּהוֹרָה שֶׁנִּתְּתָה בִּי
5. אֲתָה יִצְרַתָּה וְאֲתָה בְּרֵאתָה [...] וְאֲתָה עֲתִיד לִיטְלָהּ
6. מִמֶּנִּי וְאֲתָה עֲתִיד לְחַזְרָהּ לִי. כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה
7. בָּאֲפִי מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ [ה' אלהי ואלהי אבותי] רְבוֹן
8. כָּל הָעוֹלָמִים וְאָדוֹן כָּל הַנְּשֻׁמוֹת בְּרוּךְ אַתָּה ה'
9. מְחַזֵּיר נְשֻׁמוֹת לְפָגְרִים מֵתִים. בְּרוּךְ [אתה] ה' אֱלֹהֵינוּ.
10. מְלַךְ הָעוֹלָם מְתִיר אָסוּרִים. ב' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ
11. הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עוֹרִים. ב' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם
12. זּוֹקֵף כְּפוּפִים. ב' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם הַמְּלַבֵּשׁ
13. עָרוּמִים. ב' מַגְבִּיָּה שְׁפִלִים. ב' הָרוֹקֵעַ הָאָרֶץ

16 עניין זה והבא אחריו משקפים קו בבלי. ראה שרביט, ניקוד "בבלי-טברני", עמ' 122.
 17 הכתיב גיו (=גוי) נמצא בשני קטעים נוספים. ראה שרביט, עיונים בניקודם, עמ' 504. ועתה
 הוא נמצא גם בקטע העברי של ברכת מזון מפויטת שפרסם רצהבי, ברכות מפויטות, עמ' 377.

14. על הַמִּים. ב' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְכִינְ מְצַעֲדֵי
 15. כָּל גִּבּוֹר. ב' שְׁעֵשֶׂה לִּי כָּל צָרָכִי. ב' אוֹזֹר
 16. יִשְׂרָאֵל בַּגְּבוּרָה. ב' עוֹטֵף יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאֲרָה. ב'
 17. אֲשֶׁר נָתַן לְסִכּוּי בִּינָה. ב' שְׁלֵא שְׁמַתְנִי גִּיּוֹ
 18. ב' אֱלֹהֵיוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֵא שְׁמַתְנִי אִשָּׁה.
 19. [שְׁלֵא שְׁמַתְנִי עַבְדִּי]. לְעוֹלָם יִהְיֶה אֲדָם יֵרָא שְׁמִים
 20. בְּסִתְרָ וּמוֹדָה עַל הָאֲמֶת וְדוֹבֵר אֲמֶת כְּלִבּוֹ יִשְׁפִּים
 21. וַיּוֹמֵר רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עָל צַדִּיקֵינוּ.

ט. הגדה של פסח, גינצבורג 920

ארבעה עמודים מנוקדים. הנחיות בערבית: וישרבו כוס... (=וישתו כוס ברכה)
 6-4.

ניקוד

- חילופי סגול-פתח: מֶלֶךְ 1, אֲתָה 3, מֶלֶךְ 7, אֲשֶׁר 7, אֲשֶׁר 11, עֲזַרְם 18, 19, מוֹת 27,
 אָתָם 22, נָתַן 23.
 חילופי שווא-פתח: פְּרִי 4, בְּרוּכִים 3, 22, בְּרַכָּה 5, מְרַחֵם (=מְרַחֵם) 29, מְלִטָה 29,
 אֲדָבָר 34, אֲשָׁלֵם 37.
 תנועות במקום חטפים: מַעֲשֵׂי 12, עֲצִיבֵיהֶם 12, עֲלֵיכֶם 21 (2x), אֲנִי 38, 39, וְאֲנַחְנוּ
 25, אֲפּוֹפוּנֵי 27, אֲשָׁלֵם 37, 41, אֲדָבָר (=אֲדָבָר) 34, הָאֲמֶנְתִּי 33, תַּחֲנוּנֵי 26.
 סימן החטף מופיע פעמיים בלבד: אֲזַבַּח 40, אֶהְרֵן 17.
 שווא לפני שורוק: כְּרוּךְ 3, הִדּוּ (=הִדּוּ) 2, בְּרוּכִים 3, (?) וְמַגֵּנִם 17, 18.¹⁸
 שווא בעיצור חותם תיבה: לְגַמְךָ 8, כְּכַךְ 9, הַהֲלִיל 8, מֵאֵד 34.¹⁹
 סימן החולם – פעמיים בלבד: בִּארְצוֹת 33, בַּחֲצוֹת 41.
 קמץ לציון חולם לצד הוי"ו: לְעוֹלָם 2, טוֹב 2, הָעוֹלָם 2, 4, 7, כּוֹרָא 4, כּוֹס 4, עֲמֹ
 37, אֲזַנּוּ 27, חֲסוֹד 2, הַגּוֹיִם יוֹסֵף יוֹרְדֵי 24, קוֹלֵי 26, תּוֹדָה וַיִּגְוֹן, כְּמוֹהֶם 16, עוֹשִׂיהֶם
 16, בַּגְּרוּנִם 15, כּוֹטַח 16.
 קמץ לציון חולם בלי וי"ו: לֹא 2 (2x), וְלֹא (3x) 13, 14, כְּכַד (=כְּבוֹד) 9, יֵאֲמָרוּ,
 עֲלֵם 25, כְּזָב 35, עֲשֵׂה 22, הַגְדָּלִים 21.

18 על תופעה זו ראה לעיל קטע ח.

19 על תופעה זו ראה שרביט, עיונים בניקודם, עמ' 505.

הגה

מן הדוגמאות דלעיל עולים כמה קווים פונולוגיים: חילופי סגול-פתח; חילופי שווא (נע)-פתח; חילופי קמץ-חולם.
וי"ו החיבור לפני ב, מ בשווא; וְבָשָׁם (=ובשם) 40, וּמַגֵּנִם 17, 20 וכן בתיבות ערביות: וְמָא 5, וְכַעַד 5.

הטקסט

1. ה' לֹא יַחֲסִרוּ כָּל טוֹב ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה' יִמְלֹךְ
2. לְעוֹלָם וָעֶד הָ דָּו לְה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ
3. וְכוֹלְכֶם בְּרוּכִים: וְיִבְאַרְךָ בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵי
4. מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן: וַיּוֹשְׁרֵבוּ כּוֹס
5. בְּרָכָה וְמָא אֲשַׁתְּהוּ מִן אֱלֹהֵי וְכַעַד דְּלִיךְ
6. יִמְלֵא פֶּאֶס דְּהָ בַעוּיְתָם אֱלֹהֵי וַיְקוּל
7. בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
8. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְגַמֵּר אֶת הַהִלֵּיל:
9. לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תָּן כְּבֹד עַל
10. חֲסִדֶּךָ וְעַל אֲמִתֶּיךָ לְמָה יֵאָמְרוּ //
11. הַגּוֹיִם אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר
12. חִפְּץ עָשָׂה עֲצִבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂי יְדֵי אָדָם
13. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ אֲזִנַיִם
14. לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְחֹן יְדֵיהֶם
15. וְלֹא יִמְיִשוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלִיכוּ לֹא יִהְיוּ כַּגְּרוֹנִם
16. כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר בּוֹטְיָח בָּהֶם
17. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּה' עֲזָרָם וּמַגֵּנָם הוּא בֵּית אֲהֲרֹן
18. בְּטַחוּ בְּה' עֲזָרָם וּמַגֵּנָם הוּא יֵרָאִי ה' בְּטַחוּ בְּה' //
19. עֲזָרָם הוּא ה' זָכְרָנוּ יְבָרַךְ יְבָרַךְ אֶת בֵּית
20. יִשְׂרָאֵל יְבָרַךְ אֶת בֵּית אֲהֲרֹן יְבָרַךְ יֵרָאִי ה'
21. הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים יוֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם
22. וְעַל בְּנֵיכֶם בְּרוּכִים אַתֶּם לְה' עָשָׂה שְׁמַיִם
23. וְאַרְץ הַשָּׁמַיִם שְׁמַיִם לְה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבָנֵי
24. אָדָם לֹא הִמְתִּים יְהִלְלוּ יְה' וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי
25. דוּמָה וְאַנְחָנוּ נְבָרַךְ יְה' מֵעַתָּה וְעַד עַלְמֵי הַלְלוּיָהּ:

20 ראה לעיל סמוך לציון הערה 18.

26. אָהֲבֹתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי כִּי הִטָּה
27. אֲזַנּוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא אֶפּוֹפוּנֵי חֲבֵלֵי מוֹת וּמְצָרֵי
28. שְׂאוֹל מְצֹאוֹנֵי צָרָה וַיִּגּוֹן אֶמְצָא וּבִשֵׁם ה' אֶקְרָא
29. אָנָּה ה' מְלִטָּה נַפְשִׁי חֲנוּן ה' וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם
30. שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה' דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ שׁוֹבֵי נַפְשֵׁי
31. לְמַגּוּחֵיכִי כִּי ה' גָּמַל עָלַיכִי כִּי חִלְצַתָּה נַפְשִׁי
32. מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמַעָּה אֶת רַגְלֵי מִדְּחֵי
33. אֶת־הַלֶּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים הָאֲמֹנִתִּי
34. כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפֹזִי
35. כָּל הָאָדָם כֹּזֵב. מָה אָשִׁיב לָהּ כָּל תַּגְּמוּלָּהִי
36. עָלַי כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשֵׁם ה' אֶקְרָא נְדָרֵי
37. לָהּ אֲשַׁלֵּם נִגְדָּה נָא לְכֹל עֲמֹו יָקָר בְּעֵינַי
38. ה' הַמְּוֹתָה לְחַסִּידָיו אָנָּה ה' כִּי אֲנִי עֲבָדֶיךָ
39. אֲנִי עֲבָדֶיךָ בֵּן אֲמַתֶּיךָ פִּתְחָתָה לְמוֹסְרֵי לֶךְ
40. אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשֵׁם ה' אֶקְרָא נְדָרֵי
41. לָהּ אֲשַׁלֵּם נִגְדָּה[ה] נָא לְכֹל עֲמֹו בַחֲצֵרוֹת בֵּית
42. ה' בַּתּוֹכֵיכִי יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ

י. ברכות מזון מפויטות, T-S Ar. 37.89

קונטרס קטן בן תשעה דפים המכיל ארבע ברכות מזון מפויטות. אחת מהן כתובה באותיות עבריות ושלוש כתובות באותיות ערביות.²¹ התיאור יעסוק בשלוש אלו בלבד.

כתיב

אל"ף כאם קריאה לתנועות שונות: עדא עאד (עדי עד), מאלך (=מלך), עשאר תעשאר (עשר תעשר).

אל"ף כאם קריאה לקמץ: ככאשים, אבראהאם, דאגאן (=דגן).

אל"ף כאם קריאה לחולם: נפשא (=נפשו), מאזאן (מזון).

21 י' רצהבי שחזר את הטקסט בעברית ופרסמו בכתב "המקובל" בעברית. ואולם בראש מאמרו הוא הציג מבחר גדול של תיבות כצורתן בכתב היד, ולידן הציג את התיבה העברית הצפויה. במבחר דלהן תעתקתי מחדש את המילים לאותיות עבריות על כתיבן. רק בשני מקרים לא נשארת נאמן למקור: ח"ת חכית המרתי בכ"ף, ועי"ן ענבלית בגימ"ל.

הגה

פ"א הומרה בכי"ת: בא (=פה), בקדתא (=פְּקֶדְתוּ), מחסבאס (=מחספס).
 גימ"ל רפה הומרה בעי"ן שמעליה נקודה דיאקריטית: תתענאע (תתענג), דאעאן
 (דגן), רעיעא (רגיעה).
 כ"ף רפה הומרה בכי"ת שמעליה נקודה דיאקריטית: יחאנס (=יְחַנְס), ובארתחא
 (=וברכת), עארתחי (ערכתי), תתמאח (=תתמך).
 חילופי קמץ-חולם: מאזאן (מזון), עאלם (עולם), והאתר (=והותר), נפשא (=נפשו).

הטקסט

אוסף התיבות דלהלן נלקח ממאמרו של י' רצהבי מן החלק שבו הוא הציג מבחר
 גדול של תיבות כצורתן בכתב היד (בלא תיקון על פי הכתיב המקובל). האותיות
 הערביות הומרו באותיות עבריות, ובתוך זה: <ג, כ, > <ג.
 קטע ב: יאעשוא (יעשו), אתא (אתה), נפשאנא (נפשו), מאעתא (מעטה), נדחא
 (נדחי), באנא (בונה), יכאנס (יכנס), ואכלתא ושאבאעתא ובארכתא.
 עארכתא, ירושאלאים, נאתאן (נתן), קארן (קרן), לעאלאם (לעולם), לאנו,
 לא (לו), לדאוד (לדוד), מאזאן (מזון), עאלם (עולם).
 קטע ג: אבראהאם, אלמאנא, ממאנא (ממנו), עאלאנא (עליו), עשאר תעשאר,
 והאתאר (והותר), מטובא (מטובו), ושאבאוע (ושבוע), מאלך (מלך), דאשן
 (דשן), בראב (ברב), ואבאאו (יבואו), בנא (בני), לאוי (לוי), דאגאן (דגן).
 קטע ד: אשאב (אשב), תתענאג, עדא עאד (עדי עד), יאעשוא, בארשאנא
 (בראשונה), ריאשאן (ראשון), נפשא (נפשו), לאעשות, לעאם (לעם),
 לאחצאן (לחצון), מחסבאס (מחוספס), בקדתא (פקדתו), ואפארץ (פּרָץ),
 יאעקאב, חאפץ (חפץ), אשאר (אשר), שנא כבאשים (שני כבשים),
 כאנאתא (כוננת), תתמאך (תתמך), באהלאתאם (באהלותם).

יא. משנה ברכות ה-ט ופאה א T-S E 2/8

קטע גניזה יוצא דופן נוסף לי בימים אלה.²² יחודו הוא בתוכנו: מדובר במשנה (!)
 שבכתיבה משתקפים חילופי קמץ-חולם. הנה מבחר תיבות שידגימו את ההגייה.
 וי"ו לקמץ: אומן (=אמן), יודו (=ידו), הגבועות (=הגבעות), זורה (=זרה), טפילו
 (=טפילה), בזמון (=בזמן), מקצותן (=מקצתן).

22 הגעתי אליו אגב עיוני בחיבורו של ג' בירנבאום; פרקים בתורת ההגה והצורות של לשון
 המשנה על פי קטעי גניזה, רמת גן תשנ"ד, עמ' 215.

חולם כתוב בלא וי"ו: פירת (=פירות), הים (=היום), שלם (=שלום), בשרות (=בשורות), הזרע (=הזורע), עבדה (=עבודה), אשתה (=אשתו), לאורה (=לאורו). שתי התופעות: מוזן (=מזון) 5x, הגודל (=הגדול), הוראה (=הרואה). פתח במקום סגול: שמתו (=שמתו).

רשימת הקיצורים

רצהבי, ברכות מפויטות = י' רצהבי, "ברכות מוזן מפויטות למועדי תשרי", תרביץ נג (תשמ"ד), עמ' 373-385.

שרביט, העדר ניגוד = ש' שרביט, "העדר ניגוד בין קמץ לחולם ובין סגול לפתח (בכתב יד שהגייתו בבליית)", ספר הזיכרון לחנוך ילון, רמת גן תשל"ד, עמ' 547-556.

שרביט, ניקוד "בבלי-טברני" = ש' שרביט, "ניקוד 'בבלי-טברני' בגניזת קהיר", מסורות ב (תשמ"ז), עמ' 119-135.

שרביט, עיונים בניקודם = ש' שרביט, "עיונים בניקודם של קטעי תפילה מגניזת קהיר", מחקרים בלשון ה-1: ספר היוכל לישראל ייבין (תשנ"ג), עמ' 501-518.